

– Три казивања о Крсту (1. део) –

Космичко дрво, један од познатих мотива различитих митологија, пре свега германско-скадинавске (извор: weheartit.com)

Крст као предхришћански символ СМРТИ И ЖИВОТА

Јован Блајојевић

Крст је присутан у древној Кини, античком Египту, Кипру и Криту. Уз круг и квадрат, крст је темељни символ.

У савременом добу крст је свуда присутан символ, који се углавном повезује са хришћанском вером или, ређе, са неогностичким трагаоцима. Готово да је у савременом свету то знамење припадности, које се истиче са поносом или по инерцији. Није, међутим, увек било тако. У време појаве хришћанства, крст је подсећао на ужасну смрт коју ће доживети истински или обљгани непријатељи Римског царства. Он је био символ срама, мучења и смрти. Символ судбине какву је искусио и сам Господ Исус Христос. Ни то, међутим, није почетак многообразне симболике крста која у свом митолошко-културолошком богатству сеже до најархаичнијих дубина. На неки начин, премда хришћани крст не усвајају због богатства његовог предхришћан-

ског значења, већ због значаја онога што се на крсту догодило, они не одбацују постојећу симболику већ јој дају специфично историјско-богословско значење. Управо зато, казивање о крсту треба да почне од тих архајских значења повезиваних са овим симболом.

Крст као символ средишта

Крст је присутан у древној Кини, античком Египту, Кипру и Криту. Уз круг и квадрат, крст је темељни символ. Уписивањем крста у круг, он га дели на четири дела, а уколико му се повежу крајње тачке настаје четвороугао. Ова једноставна запажања су основа развијене богате симболике која је прерасла у универзални језик. Крст симболизује планету која се шири *ка четири*

ветра земаљска, како се говори у Светом Писму. Он је, стога, *космичка оса*, *васељенско (космичко) дрво*, али и символ прелаза, непрестаног сабрања универзума и комуникације земља – небо, те су зато у древности храмови и олтари подизани на раскршћима. Крст није само центрипетално, већ и центрифугално средиште. Он је средиште из којег настаје ширење и зрачење, односно *непромењиво средиште* у којем се дуални системи спајају у јединствено. Он представља синтезу неба и земље, преплитање простора и времена, сусрет коначности и вечности.

Крст као антрополошки символ

У антрополошком смислу крст представља човека који рашире-

Сцена из гробнице непознатог египатског племића, 4. в. пре Христа (извор: vk.com)

ним рукама покушава да оствари свеобухватност постојања, али и који се уздиже и стваралачки управља, те се узима као символ фигуре потпуно духовно узвишеног човека. Крст, дакле, представља оријентацију према различитим нивоима егзистенције. Просторна оријентација се повезује са осом исток-запад, тј. универзалношћу људског искуства. Уздизање људске егзистенције ка метафизичком свету приказано је осом север-југ (доле-горе).

Крст као соларно-светлосни символ прелаз

Крст је и соларни символ и представља зрачење, исцртавање божанског и зато га Св. Мартин назива символом средишта ватре ума и праначела. „Египатски крст“ символ је милиона година будућег живота, тј. вечности. У египатској иконографији повезује се са боговима, фараонима и посвећеницима у иницијацији који, носећи тај крст, откривају вечност са оне стране *прејре-*

Високи бронзани „ирски крст“ из 10. века хришћанске ере (извор: wesharepics.info)

ка које још увек *треб*а савлада*ти*. Ова форма крста, нарочито присутна у иконографији монотеистичког фараона Ехатона, данас се повезује са неогностичким трагаоцима за древним мудростима, али је она веома рано била прихваћен од коптских хришћана. Слична симболика се препознаје у тзв. *келтском крсту*, који спаја симболику крста као смрти и симболику круга као вечног живота. У хришћанству ову симболику преузима тзв. *Ирски крст*.

У афричкој уметности често се сусрећу крсни мотиви богатог симболичког значења, понајпре космичког. Крст се разуме као целокупност свемира и раскршће пута живота и пута смрти, и повезује се са раскршћем „млечне стазе у чијем центру се суди душама умрлих“.

Крст као семантички символ

Крст је повезан и са семантичком симболиком. Од египатског *шау*, преко праалфabetског символа који је у основи латиничног и грчког Т, крст је

Келтска човеко-крснообразна ручка за мач, 2. в. пр. Хр. (извор: balkancelts.wordpress.com)

символ смрти и сухог дрвета. У критско-синајском сликовном писму крст је символ плодности и живота. Крст се добија када се повуче вертикална линија (линија живота), а затим се *пресе*че хоризонталном линијом. У пресеку те две линије је тачка, заустављено кретање, *крај*, *смрт*. Символика се, ипак, може читати и у другом правцу: из те тачке све изворе на све четири стране, као што се у Светом Писму описују четири реке које истичу из Едемског врта на све четири стране Земље, дајући јој живот (Пост. 2, 10–14). Тако се смрт и живот повезују у дијалектичком јединству супротности. Усправна оса крста спаја Земљу, боравиште човека и *небо*, обитавалиште Бога. Као такав крст је символ *просторне свеобухватности*, *своја сујрошности* и *целокупности свега* и зато се доводи у везу са васељенским или космичким дрветом (живота), које је познато из митологије латино и северно-америчких индијанаца, али и скандинавско-германских предања у којима је познато стабло које сеже до средишта земље, али и дохвата небеса те стога означава спој подземља, неба и земље. ■■

